

УДК 599

Сучасний стан популяції вовка в Українському Поліссі

© С. М. Жила

Поліський природний заповідник (с. Селезівка Житомирської обл., 260025)

Отримано 10.11.1995

Сучасний стан популяції вовка в Українському Поліссі. — Жила С. М. — На підставі результатів оригінальних досліджень та анкетування мисливознавців та мисливців розглядаються та аналізуються оцінки чисельності вовків у межах Полісся як місця резервації природної популяції вовка в Україні. Середня чисельність зграї коливається в межах 5–10 особин на кожний Держлісгосп, щільність популяції — в межах 0,4–2,4 (звичайно 1,0–2,0) особин на 100 км². Найбільша щільність вовків спостерігається у прикордонних районах та у Чорнобильській зоні. Місцем постійної підпитки поліської популяції є прилеглі до України області Білорусії та Російської Федерації. Підтримання популяції лісостепу та степу загалом йде за рахунок постійної міграції вовків з Полісся на південь.

Ключові слова: *Canis lupus*, вовк, Україна, чисельність, динаміка популяцій.

Чисельність вовка в минулому в Україні коливалась в значних межах в залежності від інтенсивності його переслідування — від 450 особин у 1972–1973 рр. (Бибиков и др., 1985) до 1000 вовків в одному лише Українському Поліссі (Болденков, 1980). Наявні дані доволі надійного і чутливого до зміни чисельності популяції зимового маршрутного обліку щодо північних областей України¹ подають відверто занижену чисельність, яка оцінюється у 92 особини (Приклонский, 1973). За даними І. Гурського (1985) чисельність вовка була найвищою в тих областях України, що межують з Білоруссю та Російською Федерацією.

Чисельність вовка на території країни почала помітно скорочуватись у 1980–1981 рр. (Бибиков и др., 1985) і цей процес тривав до 1991–1992 рр. Значний ріст репродуктивного ядра, а отже і суттєвий приріст популяції вовка в цілому в Україні, спостерігається з 1994 р. Помітні зміни у віковій структурі популяції вовка почали спостерігатися у 1991–1992 рр., коли значно зросла питома вага прибулих, а значне збільшення репродуктивного ядра популяції і розширення ареалу у південному напрямку закономірно спостерігається, починаючи з 1994 р. Упродовж 1994–1995 рр. чисельність вовка зростала щороку на 20–25 % проти 10–20 % у 1991–1993 рр. Приріст популяції частково відбувся за рахунок міграції тварин з прилеглих до Українського Полісся територій Російської Федерації та Білорусі. Подібні процеси в зоні відчуження Чорнобильської АЕС розпочались на 3–4 роки раніше, і в цьому регіоні на сьогодні ми маємо найвищу щільність популяції і найпотужніший потік виселення.

Варто зауважити, що організація збору даних щодо зміни чисельності, вікової і просторової структури популяції вовка на значній території (Україна в цілому) є доволі складною справою. У 1995 р. було проведено анкетне опитування серед працівників лісової охорони, Українського товариства мисливців та рибалок (УТМР) і районних відділень Міністерства екологічної безпеки. Відповіді отримані з 28 лісгоспу, 3 районних товариства УТМР і жодної — з Мінекобезпеки. Найбільш повну і достовірну інформацію про стан популяції вовка в окремому районі мають мисливці-вовчатники, особливо ті, які займаються пошуком місць лігвищ, а не відповідні посадові особи.

¹ Волинська, Житомирська, Рівненська, Сумська та Чернігівська обл.

Дані опитування засвідчують той факт, що при існуючому вилученні вовків з популяції зупинити ріст їх чисельності у найближчі роки не вдасться. Понад те, при стабільній чи навіть дещо вищій величині вилучення вовків зупинити ріст чисельності популяції зараз неможливо у зв'язку з надзвичайним ростом маточного поголів'я.

Незважаючи на загальну сталу тенденцію до росту популяції вовка на Поліссі, ситуація тут неоднозначна. Особливо неблагополучна ситуація, окрім «чорнобильської зони», спостерігається в лісистих, менш заселених людиною районах, насамперед в периферійних ділянках лісів поблизу кордону з Білоруссю та Росією, в меншій мірі — на межах адміністративних районів та областей. Взагалі приграничні райони надзвичайно привабливі для вовка. Тут надзвичайно низький фактор неспокою, більш висока щільність копитних, набагато легше уникати переслідування з боку людини. Проведене картування виводкових лігвищ вовка в район Поліського природного заповідника і опитування мисливців-вовчатників підтверджує факт віддання вовками переваги приграничним ділянкам при виборі місць для лігвищ.

В ситуації, коли обліки чисельності вовка на місцях проводяться формально, автором цих рядків зроблена спроба визначити щільність популяції вовка через розмір сімейної групи з урахуванням розмірів індивідуальних ділянок (таблиця). За умови суцільного заселення даним видом території площа ділянки зграї складає 300–600 км² (Гурский, 1985), взимку в умовах Полісся — 400–600 км².

Таблиця 1. Щільність популяції вовка в окремих районах України за даними анкетного опитування 1995 р. з урахуванням чисельного складу вовчої зграї і розмірів її індивідуальної території (500 км²)

Місцезнаходження території	Чисельність вовчої зграї	Щільність популяції (особин/100 км ²)
Рівненська обл.		
Дубровицький ДЛГ*		
с. Великі Озера	5	1,0
Соснівський ДЛГ	3–5	0,6–1,0
Костопільський ДЛГ	8–10	1,6–2,0
с. Деражно	6	1,2
Житомирська обл.		
Олевський ДЛГ,		
с. Хочино	10	2,0
с. Рудня Комсомольська	10	2,0
с. Юрово	2	0,4
Поліський заповідник	10	2,0
Овруцько-Народицький ДЛГ		
с. Магдин	5	1,0
с. Гладковичі	5	1,0
с. Борутіно	12	2,4
Коростенський ДЛГ		
Ушомирське мисливське госп-во	4	0,8
Баранівський ДЛГ	2	0,4
Київська обл.		
Поліський ДЛГ	8	1,6
Чернігівська обл.		
Добрянський ДЛГ	5	1,0
Щорський ДЛГ	10	2,0
Сумська обл.		
Краснопільський ДЛГ	6	1,2
Лебединський ДЛГ	4	0,8
У середньому (n=18)	6,5 (2–12)	1,3 (0,4–2,4)

* ДЛГ — Державне лісове господарство (Держлісгосп)

Останніми роками значним стало розселення вовків з Поліських районів у південному напрямі. Про це говорить непропорційно великий відстріл в південних областях України переярків, на відміну від нормальної обстановки, коли відстрілюються переважно прибулі особини. Взагалі вовки-переселенці слабо пристосовані до існування в малолісних степових районах і порівняно легко винищуються людиною. Очевидно, що постійне існування даного виду в степових областях України можливе лише за умови значного потоку переселення з північних регіонів, зокрема з прилеглих областей Російської Федерації та Білорусі.

Автор дякує І. Загороднюку за зауваження щодо змісту та оформлення статті.

Бибиков Д. И., Приклонский С. Г., Филимонов А. Н. Численность и особенности образа жизни по регионам СССР // Волк. — М.: Наука, 1985. — С. 452–467.

Болденков С. В. Волки на Украине // Охота и охотн. хоз-во. — 1980. — № 6. — С. 4–5.

Гурский И. Г. Численность и особенности образа жизни по регионам. Украина и Молдавия // Волк. — М.: Наука, 1985. — С. 487–493.